

POLITICILE ACCESULUI DESCHIS

Nelly ȚURCAN

Catedra Biblioteconomie și Asistență Informațională

The development of knowledge and the rational exploitation of the results of scientific research primarily depend on the level of access to these results. This principle has determined the appearance in the scholarly communication of the Open Access (OA) movement. This article presents international, national and institutional open access policies to the scientific research results. In paper there are also tackled the open access policies in developing and transition countries, and also the initiatives undertaken in Republic of Moldova. This paper attempts to describe some of the most important policy and institutional mandates (of research institutions, funding organizations, and publishers) in the context of scientific communication. It outlines several recommendations for activation of the elaboration of national and institutional policies in Moldova.

Introducere

Pentru a favoriza dezvoltarea cunoștințelor, savanții au nevoie de acces la literatura științifică relevantă. Această literatură din ce în ce mai mult capătă un caracter interdisciplinar, se scumpește la nivel național și global, iar digitizarea, precum și tehnologiile moderne, impun restricții de licență. Acest proces, de asemenea, este în plină evoluție.

Savanții, chiar și din cele mai bogate universități din lume, întâmpină dificultăți în a avea acces la literatura de specialitate. Ce măsuri pot fi întreprinse? Mișcarea privind Accesul Deschis (*Open Access – OA*) ar putea oferi un răspuns la această întrebare. Mulți dintre susținătorii acestei inițiative sunt cointeresați în transformarea sistemului de comunicare științifică, astfel încât acesta să poată funcționa în mod eficient într-un mediu care se schimbă foarte rapid din punct de vedere tehnologic.

Accesul Deschis este un fenomen relativ recent, aplicat în comunicarea academică și științifică. Acesta a pornit de la convingerile că cercetările academice și cele finanțate din banii publici ar trebui să fie accesibile în mod liber, în special cu răspândirea tehnologiilor informaționale și de comunicare (TIC) și a Internetului. În anii 1990, criza din biblioteci, din motivele finanțării insuficiente, a atras atenția asupra unui model nou de publicare care ar oferi o alternativă pentru abonarea la revistele scumpe. Această inițiativă a motivat și sponsorii, care finanțau cercetările, de asemenea, să fie interesați în accesibilitatea informației despre cercetările care ei le finanțează.

În ultimii ani OA a fost acceptat ca un obiectiv important în realizarea accesului deschis la informația științifică de către instituțiile, organismele de finanțare și de cercetare, de către biblioteci și unii editori. Cu părere de rău, oamenii de știință nu sunt atât de flexibili în realizarea și susținerea OA, dar atunci când savanții înțeleg obiectivele Accesului Deschis, cercetătorii beneficiază de el cel mai mult [1]. Cu toate acestea, savanții acționează lent cu privire la realizarea accesului deschis la informația științifică. Dar, este semnificativ că inițiativa Open Access depinde, în mare măsură, de comunitatea științifică. Motivele acceptării OA de către savanți au fost examinate în cercetarea lui A. Swan și S. Brown [2]. În studiu sunt specificate mai multe motive importante de a promova rezultatele cercetărilor prin intermediul modelelor OA: de a scoate în evidență mijloace alternative de acces liber la informația din revistele științifice; de a familiariza autorii cu noile filiere de difuzare și acces la informația științifică; de a prezenta surse alternative care măresc vizibilitatea și impactul cercetărilor științifice etc. Rezultatele studiului au constatat că în topul priorităților pentru accesul deschis la rezultatele cercetărilor este posibilitatea de a raporta comunității despre rezultatele științifice; astfel, comunitatea științifică ar putea avea acces la publicațiile altor cercetători. Datorită accesului deschis, savanții doresc să obțină un impact al publicațiilor și cercetărilor efectuate.

Prezentarea generală a Accesului Deschis (Open Access)

În anul 1994 Stevan Harnad a lansat o adresare, care invita savanții să creeze arhive ale publicațiilor proprii și să le plaseze pe Internet în acces deschis. Această adresare a servit drept început pentru mișcarea Open Access. Ideea principală a acestei inițiative constă în faptul că informația științifică, care savanții sunt dispuși s-o ofere gratuit comunității științifice, trebuie să fie plasată în rețeaua Internet pentru accesul deschis.

Mișcarea pentru Accesul Deschis la informația științifică este activ promovată în ultimii ani, fiind susținută de tot mai mulți participanți. Aceasta este în prezent pusă în dezbatere de către guverne, organisme de finanțare, editori și de către universități din întreaga lume. Există beneficii economice, sociale și educaționale considerabile de a face accesibile rezultatele cercetărilor, de a le pune la dispoziție fără bariere financiare, juridice și tehnice [3]. Autorii studiului menționează următoarele beneficii: costurile pentru modele alternative de publicare și accesul deschis la literatura științifică sunt mult mai reduse. Astfel, universitățile și instituțiile de cercetare pot economisi resursele financiare; Accesul Deschis poate avea beneficii pe termen lung net substanțiale în comparație cu modelele tradiționale; impactul articolelor cu acces deschis este mai mare decât al articolelor din revistele prin abonare; din punctul de vedere al costurilor, revistele electronice cu acces deschis și autoarhivarea sunt mult mai eficiente etc. Cu toate că este necesar de a fi realizate mai multe acțiuni la nivel de stat și instituțional, este evident că Accesul Deschis a schimbat pentru totdeauna domeniul comunicării științifice.

Accesul Deschis propune modalități alternative de publicare a rezultatelor științifice. Promovarea OA s-a transformat într-o mișcare care avea la bază o filosofie, cadru legal și realizare tehnică. Unul dintre cele mai esențiale motive pentru realizarea OA a servit nemulțumirea savanților față de creșterea rapidă și neconținută a prețurilor la revistele științifice, în timp ce bibliotecile erau nevoite să reducă bugetul pentru abonare.

Modelul tradițional al revistelor științifice provoacă insatisfacția din partea autorilor și utilizatorilor informației științifice din motivul costurilor excesive pentru abonare la revistele științifice, aceasta fiind reflectată în sintagma „criza serialelor”, care a devenit un subiect. Noul model este mult mai eterogen și flexibil și include toate avantajele mediului electronic. Aplicarea noului model al comunicării științifice contribuie la crearea unor relații noi între autori, editori, bibliotecari și utilizatorii informației științifice. În același timp, dezvoltarea tehnologiilor informaționale creează premise pentru redistribuirea responsabilităților, de exemplu: publicarea lucrării științifice poate fi efectuată nu doar de editură, dar și de bibliotecă sau nemijlocit de autor. În aceste condiții, bibliotecile încearcă să-și consolideze pozițiile prin crearea unor resurse mai accesibile, flexibile și mai ieftine de acces la informația științifică.

Există o varietate mare de definiții ale Accesului Deschis, iar conceptul despre OA este încă în evoluție. Mai multe documente-cheie, referitoare la acest subiect (Declarațiile de la Budapesta, Berlin și Bethesda), conțin definiții privind acest termen. Cu toate că aceste definiții diferă în unele aspecte, în esență ele sunt similare – *Accesul Deschis este un acces gratuit pentru toți utilizatorii, el elimină barierele de acces la informația științifică*. Peter Suber a realizat o analiză a diverselor definiții privind OA și, în același rând, propune și o variantă proprie de abordare a fenomenului: *Accesul Deschis (OA) este accesul digital, on-line, gratuit la literatură, fără majoritatea restricțiilor privind drepturile de autor și de acordare a licențelor* [4].

Politicile internaționale și naționale în domeniul OA

Există diferite abordări privind noțiunea de politici. Diversitatea de opinii se regăsește în studiile din domeniul politicilor publice. Aceste definiții reflectă punctul de vedere al autorilor atât în sens larg, de exemplu: „orice acțiune pe care guvernul decide s-o întreprindă sau nu” (Thomas Dye), cât și opinii care prezintă caracteristici mai specifice, de exemplu: „ciclu de acțiuni având un anumit scop, întreprinse de către un actor sau un grup de actori în procesul de soluționare a unei probleme” (James Anderson) [5]. Cu toate acestea, elementul de bază al tuturor acestor definiții este că politicile publice reprezintă acțiuni realizate de către guvern (un actor sau un grup de actori) ca răspuns la problemele care vin din partea societății.

Este cert că un număr tot mai mare al aspectelor de politici publice exercită o presiune asupra modului în care savanții comunică cu colegii lor din întreaga lume și că aceste presiuni vor schimba atât practicile de lucru, cât și modelele de business ale bibliotecilor și editurilor.

În calitate de politici în domeniul Accesului Deschis vom înțelege politicile internaționale, naționale și instituționale de susținere a Accesului Deschis la rezultatele cercetărilor științifice, promovate de organisme internaționale, guverne centrale sau locale și diverse instituții (universități, instituții de cercetare, agenții de finanțare, biblioteci, edituri etc.).

Este semnificativ faptul că aprobarea politicilor la nivel național și instituțional nu putea fi realizată fără lansarea unor inițiative internaționale și fără susținerea acestora de către cele mai diverse organisme internaționale, europene și interstatale.

Actualmente, accesul deschis la rezultatele cercetărilor științifice este susținut de inițiativele internaționale de la Budapesta, Berlin și Bethesda (Declarații BBB).

În decembrie 2001, Institutul pentru o Societate Deschisă (*OSI – Open Society Institute*) a organizat la Budapesta o întâlnire a susținătorilor asigurării accesului deschis la literatura și revistele științifice. La întâlnire s-au discutat problemele referitoare la identificarea celor mai oportune mijloace de difuzare și acces la publicațiile științifice. În rezultatul acestei întâlniri, la 14 februarie 2002 a fost aprobată **Inițiativa Accesului Deschis de la Budapesta** (*Budapest Open Access Initiative, BOAI*) [6].

Inițiativa Accesului Deschis declară principiile de bază pentru noi oportunități de acces al oamenilor de știință la ediții electronice, asigurând recenzarea, conservarea, arhivarea publicațiilor științifice, respectarea drepturilor de autor și, în același timp, un acces larg și gratuit la publicațiile autorilor. Accesul liber prevede că toate cheltuielile sunt acoperite de către autor sau instituția în cadrul căreia activează autorul, spre deosebire de modelele tradiționale de acces la informația științifică, când cheltuielile sunt suportate de către organizația care oferă acces la informație prin abonarea la periodice. BOAI susține în măsură egală două strategii complementare: *autoarhivarea (self-archiving)* și *revistele pe bază de acces deschis (open access journals)*, care ar putea fi utilizate pentru constituirea unui sistem de comunicare științifică mai eficient și mai echitabil. Conform Declarației de la Budapesta, accesul deschis trebuie să se asigure prin consimțământul autorului. BOAI consideră că dreptul de autor aparține autorilor sau instituțiilor, organizațiilor care vor da acordul pentru accesul deschis atât prin autoarhivare, cât și prin revistele pe bază de acces deschis [6].

În opinia lui David Prosser, presiunea din partea factorilor globali: economia cunoașterii, responsabilitatea și evaluarea, e-știința / e-cercetarea și accesul la date [7] s-a manifestat în comunicarea științifică în anul 2003 sub aspectul interesului politic [8]. În acest an au fost făcute publice primele declarații de sprijin din partea organismelor finanțatoare, precum și anunțată prima investigație importantă privind publicarea lucrărilor științifice în perioada post-Internet.

În acord cu spiritul Declarației Inițiativei Accesului Deschis de la Budapesta, în octombrie 2003 a fost semnată **Declarația de la Berlin privind Accesul Deschis la Cunoștințe în domeniul Științei și Științelor Umanitare**. Declarația de la Berlin definește Accesul Deschis ca o sursă exhaustivă de cunoștințe umane și a moștenirii culturale care a fost aprobată de comunitatea științifică. Importanța Declarației constă în faptul că, pentru prima dată, organismele finanțatoare și organizațiile de cercetare în mod explicit au recunoscut că „misiunea noastră de a disemina cunoașterea este îndeplinită doar pe jumătate dacă informația nu este disponibilă cât mai larg și mai accesibil societății” [9]. Noi posibilități ale diseminării cunoștințelor trebuie să fie susținute nu doar prin formele clasice, dar, de asemenea, în mod sporit prin paradigma Accesului Deschis, oferit de Internet.

Semnatarii Declarației au consimțit promovarea de mai departe a noii paradigme a accesului deschis pentru a obține cel mai mare beneficiu pentru știință și societate prin diverse mijloace, inclusiv prin încurajarea cercetătorilor de a-și publica lucrările după principiile paradigmei accesului deschis, prin dezvoltarea mijloacelor și a căilor de evaluare a contribuțiilor cu acces deschis și a revistelor on-line pentru a asigura continuu standardele de calitate și bunele practici științifice, prin mijlocirea ca publicațiile cu acces deschis să fie recunoscute în promovarea și stabilitatea evaluării.

Organizațiile semnatare au realizat că trebuie să găsească soluții care sprijină dezvoltarea de mai departe a cadrelor legale și financiare existente pentru a ușura utilizarea optimă și accesul la informația științifică.

Este semnificativ că politicile promovate prin intermediul declarațiilor internaționale nu sunt limitate din punct de vedere geografic, dar se referă la toate țările din lume. Acest lucru poate fi remarcat datorită activităților desfășurate nu doar în Europa, dar și în America de Nord. Interesul la nivelul politicilor a debutat în SUA în anul 2003 prin semnarea **Declarației de la Bethesda privind politica editorială**. În această Declarație s-a propus drept scop stimularea discuțiilor în cadrul comunității cercetătorilor din domeniul biomedicinii privind realizarea accesului deschis la literatura științifică primară [10]. Declarația propune pași concreți de editare operativă și de promovare a publicațiilor pentru accesul deschis. În acest sens, Declarația se adresează tuturor organizațiilor care realizează și sprijină cercetările științifice, savanților care generează rezultatele cercetărilor, editorilor care facilitează recenzarea și difuzarea rezultatelor cercetărilor, savanților, bibliotecarilor și altor persoane de care depinde accesul la aceste cunoștințe.

În Declarație se menționează că pentru a promova crearea și diseminarea de idei noi și cunoaștere în beneficiul publicului, este necesară o schimbare fundamentală în politicile instituțiilor și ale agențiilor de finanțare în ceea ce privește publicarea de către beneficiarii granturilor. În acest scop, finanțatorii trebuie să

încurajeze beneficiarii granturilor să-și publice lucrările în acord cu principiile modelului cu acces deschis pentru a maximiza accesul și beneficiile către cercetători, oameni de știință și publicul din întreaga lume. În același timp, agențiile de finanțare au remarcat că sunt de acord să finanțeze costurile necesare ale publicării, sub modelul cu acces deschis, a lucrărilor individuale în revistele cu peer-review, dat fiind faptul că prin orientarea către accesul liber și deschis unele costuri se vor muta către cercetători la nivel individual prin taxe per pagină sau către editori prin descreșterea veniturilor.

Politici noi au fost propuse nu doar de agențiile finanțatoare, dar și de biblioteci, editori, de grupul de lucru al oamenilor de știință și al societăților științifice. Astfel, „societățile științifice sunt de acord să afirme sprijinul puternic pentru modelul cu acces deschis și angajamentul de a atinge în final accesul deschis pentru toate lucrările pe care le publică” [11].

Ca și în cazul Declarației de la Berlin, rezultatele Declarației Bethesda, în ceea ce privește rezultatele efective în sprijinul principiilor împărtășite de Declarație, au fost obținute destul de lent. În SUA schimbările s-au început la nivel politic. În 2004, Congresul SUA a însărcinat Institutul Național de Ocrotire a Sănătății (*US National Institute of Health, NIH*) – cel mai mare finanțator de cercetări în domeniul medicinei în SUA, cu un buget anual de 28,9 miliarde dolari USD, să dezvolte o nouă politică de acces la cercetările pe care le finanțează. În proiectul de politică, emis de NIH pentru consultare, copiile tuturor documentelor de cercetare, finanțate de către NIH, trebuie să fie depuse în *PubMed Central* (arhivă digitală și gratuită a revistelor în domeniul biomedicinii și științelor vieții a NIH) timp de 6 luni de la publicare. Cu toate acestea, în documentul final de politică, emis în 2005, perioada de embargo a fost schimbată – de la 6 luni până la 12 luni de la data publicării. Acest insucces al politicii propuse a însemnat că nu există suficient acces public la rapoartele și datele rezultatelor cercetărilor finanțate de NIH [12].

Eșecul politicii, menite a realiza un acces public deschis la rezultatele cercetărilor finanțate de NIH, a fost identificat foarte repede după punerea în aplicare a acestei politici. În urma discuțiilor au fost întreprinse anumite măsuri cu scopul de a îmbunătăți situația. Grupul de lucru privind Accesul Public al NIH a recomandat ca embargoul să fie redus la 6 luni.

În vara anului 2007, Congresul SUA a luat măsuri semnificative pentru a se asigura că cererea devine un mandat. Politică accesului deschis la cercetările finanțate din fonduri publice a fost acceptată de Congresul Statelor Unite. Ca urmare, Președintele SUA a semnat Actul de Alocare Consolidat al anului 2007, care include o prevedere pentru NIH de a pune la dispoziția comunității un acces deschis on-line la cercetările pe care le-a finanțat [13]. Această lege a intrat în vigoare în aprilie 2008 [14].

Este necesar a menționa că problema privind accesul deschis la cercetările finanțate din fondurile publice nu se limitează la domeniul biomedicinii. Dat fiind faptul că beneficiile accesului deschis acoperă toate domeniile, a fost propus proiectul de lege privind Cercetările Federale de Acces Deschis (*Federal Research Public Access Act of 2006*). Propus inițial în 2006, a fost reintrodus în 2009 în Congresul american, care solicită ca cercetările susținute de cele mai mari 11 agenții de finanțare guvernamentale să adopte Accesul Deschis pentru toate activitățile de cercetare [15].

Problema privind accesul public la cercetările finanțate din fonduri publice este, de asemenea, dezbătută în Marea Britanie. În 2004 Comitetul pentru Știință și Tehnologie a Parlamentului Marii Britanii a publicat raportul „Publicații științifice: Gratuite pentru toți?” (*Scientific Publications: Free for all?*) [16], în care recomandă tuturor instituțiilor de învățământ superior să organizeze repozitori instituționale, iar cercetătorilor – să depună o copie a articolelor lor în arhivă și chiar să fie creat un fond care ar oferi suport financiar autorilor pentru publicarea articolelor în revistele cu acces deschis. Raportul Comitetului este, de asemenea, cunoscut prin sugestiile referitoare la autoarhivare. Comitetul recomandă alocarea de fonduri universităților pentru crearea arhivelor cu acces deschis; obligă autorii să autoarhiveze articolele lor timp de o lună după publicare, iar finanțatorii cercetărilor științifice trebuie să solicite autoarhivarea tuturor publicațiilor care reflectă rezultatele lucrărilor finanțate; Guvernul britanic – să acționeze pentru a sprijini schimbările atât în Marea Britanie, cât și pe plan internațional.

Wellcome Trust – o organizație financiară puternică care susține cercetările în biomedicină. Fundația obligă cercetătorii să autoarhiveze articolele lor timp de 6 luni după publicare. Începând cu 1 octombrie 2006, și alte instituții de cercetare din Marea Britanie au introdus o condiție obligatorie pentru accesul deschis la rezultatele cercetărilor: „*The Medical Research Council (MRC)*”, „*Biotechnology & Biological Sciences Research Council (BBSRC)*”, „*Economic & Social Research Council (ESRC)*” și „*National Environmental Research Council (NERC)*”.

Acțiuni similare au fost întreprinse și în alte țări: Canada, Italia, Franța, Germania, Olanda, Australia etc. Inițiativa a fost susținută la nivelul organizațiilor internaționale, inclusiv de Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE), care a aprobat Declarația cu privire la accesul la datele de cercetare realizate din fonduri publice. OCDE a susținut ideea de a oferi acces la rezultatele cercetărilor, finanțate de stat, menționând că „...schimbul internațional de date, informații și cunoștințe este o contribuție importantă pentru dezvoltarea cercetării și inovării, iar accesul deschis va mări valoarea investițiilor comunității pentru cercetări” [17]. OCDE a arătat că accesul la datele din sectorul public prezintă beneficii economice mai mari decât venitul care poate fi realizat din vânzarea accesului la date [18]. În 2008 OCDE a elaborat o recomandare a Consiliului pentru intensificarea accesului și utilizarea eficientă a informațiilor din sectorul public, care a pus în valoare deschiderea, calitatea, noile tehnologii și conservarea pe termen lung, accesul și utilizarea internațională a informațiilor din sectorul public [19].

În ianuarie 2006 Comisia Europeană a publicat un studiu privind evoluția economică și tehnică a pieței publicațiilor științifice din Europa, în care a solicitat de a oferi accesul deschis la rezultatele cercetării finanțate din fonduri publice și a recomandat ca publicațiile științifice susținute de agențiile de finanțare europene să fie puse la dispoziții prin arhivele de acces deschis [20]. În afară de această concluzie generală, studiul prezintă o serie de recomandări utile și rezonabile pentru a îmbunătăți diseminarea publică a rezultatelor cercetării finanțate. A fost recunoscută problema metricilor de calitate. În impact factor există mijloace bune pentru a determina calitatea relativă a revistelor. Însă, sunt mai puține metrici pentru a urmări lucrările individuale sau rezultatele cercetărilor care nu au fost publicate pe căi tradiționale (reviste recenzate). Studiul a recomandat (Recomandarea A3) extinderea gamei de clasamente de calitate, asigurându-se că noile dimensiuni legate de calitatea de diseminare vor fi găsite și, eventual, apreciate de către organismele de finanțare a cercetării. Acest fapt confirmă o dată în plus că sistemul actual de comunicare științifică nu întotdeauna asigură cea mai largă difuzare a informației științifice, ci publicarea în revistele „potrivite”.

Studiul a abordat problemele tehnologice referitoare la comunicarea științifică. În general, în studiu se menționează că îmbunătățirea interoperabilității ar ușura realizarea descoperirilor, accesul și difuzarea on-line a cercetărilor. Recomandarea A5 din studiu prevede să fie sprijinită dezvoltarea noilor instrumente de interoperabilitate și promovate instrumentele existente de asigurare a accesului și de difuzare on-line a cercetărilor.

Cu toate acestea, recomandarea cea mai importantă, din punctul de vedere al specialiștilor, a fost Recomandarea A1, care a cerut accesul garantat la cercetările finanțate din banii publici. Autorii studiului au căzut de acord cu opinia altor analiști și cercetători din Marea Britanie, SUA, precum și din organizații independente care au studiat acest subiect, că vor fi beneficii mari de la accesul publicului la cercetările finanțate din banii publici. Recomandarea prevede că agențiile de finanțare a cercetărilor „ar trebui să promoveze și să susțină arhivarea publicațiilor în arhive deschise, după o perioadă de timp ... care urmează să fie discutată cu editorii. Această arhivare ar putea deveni o condiție de finanțare”. Studiul menționează că această Recomandare ar putea fi adoptată atât la nivel european, cât și la nivel național.

Ca urmare a publicării Raportului, Comisia Europeană a oferit tuturor părților interesate să-și expună opinia privind acest subiect. Feedback-ul, în general, a fost pozitiv, cu excepția opiniei negative a unor editori. În contextul acestor discuții a urmat conferința privind comunicarea științifică, găzduită de CE, la Bruxelles, în februarie 2007, care a avut ca scop de a „reuni părțile interesate în problema privind accesul, diseminarea și păstrarea publicațiilor și datelor științifice, de a oferi opțiuni de politică pentru publicarea științifică în cadrul PC7 și în Spațiul European de Cercetare” [21].

Până la desfășurarea acestei conferințe, în ianuarie 2007, a fost lansată Petiția pentru garantarea accesului public la rezultatele cercetării finanțate din fonduri publice (*Petition for guaranteed public access to publicly-funded research results*). Această Petiție reprezintă un pas logic, întreprins de Comisia Europeană, materializat drept consecință a rezultatelor Studiului asupra evoluției economice și tehnice a piețelor publicațiilor științifice din Europa. 28127 semnatori (5 martie 2010) ai Petiției cer în regim de urgență aprobarea *Recomandării A1* din Studiul menționat „Garantarea accesului public la rezultatele de cercetare finanțate public imediat după publicare”. Această Recomandare prevede că la nivel european s-ar putea întreprinde următoarele acțiuni: 1) stabilirea unei politici europene prin care să fie mandatați editorii articolelor rezultate din cercetarea finanțată de Comisia Europeană, acestea să fie disponibile după o anumită perioadă de timp în arhive cu acces liber și 2) explorarea împreună cu Statele Membre și cu asociațiile academice și de cercetare europene dacă aceste politici, împreună cu depozitele deschise, ar trebui implementate și cum” [22]. Lansarea

și semnarea acestei Petiții reprezintă un apel semnificativ din partea comunității de cercetare, de acțiune din partea Comisiei Europene de a îmbrățișa politicile de acces deschis.

În ianuarie 2008, Consiliul European de Cercetare (*European Research Council, ERC*) a pus în aplicare o politică obligatorie de acces public pentru cercetările finanțate de ERC. Politica aplicată prevede ca toate publicațiile peer-review, elaborate în baza proiectelor de cercetare finanțate de ERC, trebuie să fi depuse la data publicării într-un repozitoriu științific (disponibil după domeniu), cum ar fi PubMed Central, arXiv sau un repozitoriu instituțional, și, ulterior, să fie puse în acces liber în termen de șase luni de la publicare [23].

Comisia Europeană a propus câteva politici privind comunicarea științifică. În 2007 este elaborată *Cartea Verde în domeniul cercetării europene: perspective noi* [24]. Cartea Verde identifică faptul că generarea, difuzarea și exploatarea cunoștințelor sunt în nucleul sistemului de cercetare și că în cadrul Domeniului European de Cercetare cunoașterea trebuie „să circule fără bariere prin întreaga societate”. Lucrarea promovează ideea de stimulare permanentă a informării științifice accesibile și interconectate. Nu există deosebire între datele neprelucrate de interes general și publicațiile științifice; astfel, acestea nu ar trebui să aibă regimuri diferite de acces. Utilitatea ambelor este crescută prin diseminarea și utilizarea mai largă.

Cartea Verde a identificat că generarea, difuzarea și exploatarea cunoștințelor stă la baza sistemului de cercetare și că, în cadrul Spațiului European de Cercetare, cunoștințele ar trebui să „circule fără bariere pentru întreaga societate” [25]. Mai mult ca atât, documentul descrie modul în care Europa se va baza pe schimbul de cunoștințe, care ar trebui să prevadă: „accesul deschis și ușor la baza publică de cunoștințe; ... canale de comunicare inovatoare pentru a oferi publicului acces larg la cunoștințele științifice și mijloacele de a discuta agendele de cercetare, dar și pentru a trezi curiozitatea de a afla mai multe despre știință” [26].

Cartea Verde a avut ca scop stimularea dezbaterilor cu privire la impulsivitatea eforturilor de realizare a Spațiului European de Cercetare. În rezultatul acestor dezbateri Comisia Europeană a publicat un Raport care sintetizează răspunsurile destul de substanțiale la un chestionar on-line, parvenite de la persoane fizice, universități, finanțatori, autoritățile publice de nivel național, regional și european, ONG-uri, societăți comerciale, asociații care reprezintă interesele comerciale și non-comerciale, camere de comerț, sindicate ș.a. din partea statelor membre UE, a țărilor asociate, precum și de la Parlamentul European, Comitetul Economic și Social European și de la Comitetul Regiunilor. Analiza celor 685 de răspunsuri la un chestionar on-line și a 145 de răspunsuri în formă liberă demonstrează că 84% din respondenți cer „acces imediat și îmbunătățit, precum și diseminarea publicațiilor științifice finanțate public” [27]. Raportul prezintă și propunerile concrete ale instituțiilor interesate în accesul deschis la informația științifică. Astfel, una dintre cele mai importante opinii despre rolul politicii europene, naționale și regionale în constituirea Spațiului European de Cercetare este că „UE ar trebui să fie mai activă ... în crearea repozitoriilor cu acces deschis și în sprijinirea mediului academic, în utilizarea lor” [28].

Una dintre direcțiile strategice ale Uniunii Europene este „competitivitatea economiei” europene, iar aceasta nu se poate realiza decât pe o „economie bazată pe cunoaștere”. Astfel, s-a ajuns la concluzia că modalitățile actuale de diseminare a rezultatelor cercetării prin intermediul articolelor publicate în revistele de specialitate impun anumite bariere care nu mai pot fi depășite de bugetele tot mai reduse ale structurilor infodocumentare. Uniunea Europeană încearcă să depășească aceste obstacole prin măsuri specifice și prin constituirea de instrumente, rețele, servicii care să fie puse în slujba diseminării eficiente a rezultatelor programelor de cercetare finanțate din bani publici. Această politică se aplică în Proiectul-pilot al Comisiei Europene „Știința în Societate” în cadrul celui de-al șaptelea Program-Cadru pentru Cercetare (PC7), lansat în luna august 2008 [29]. Proiectul propus va oferi o infrastructură electronică și mecanisme de sprijin pentru identificare, depunere, acces și monitorizare a articolelor finanțate prin PC7 și ERC. În cadrul acestui Proiect-pilot, beneficiarii de finanțare în șapte domenii (energie, mediu, sănătate, domenii ale tehnologiilor informației și comunicațiilor, infrastructurile de cercetare, știința în societate, științele sociale și umaniste), vor trebui:

- să depoziteze articole științifice recenzate (peer review) sau preprinturi, dar și articole prezentate la conferințe, când acestea sunt considerate a fi importante, care rezultă din proiectele PC7, într-un repozitoriu on-line;

- să depună eforturi pentru asigurarea cât mai eficientă a accesului deschis la aceste articole, fie în termen de șase (pentru sănătate, energie, mediu, domenii ale tehnologiilor informației și comunicațiilor, infrastructurile de cercetare) sau douăsprezece luni (pentru științele sociale și umanitare, știința în societate), de la data publicării.

Un obiectiv-cheie al Proiectului-pilot este de a experimenta cu accesul deschis ca un mijloc de asigurare a accesului rapid și fiabil la rezultatele cercetării, finanțate de UE, în particular la articole științifice recenzate,

în scopul de a stimula inovațiile, de a avansa descoperirile științifice și de a sprijini dezvoltarea unei economii puternice bazate pe cunoaștere. Din punct de vedere geografic, acest Proiect va avea un accent european pronunțat prin faptul că acoperă integral Uniunea Europeană, implicând persoane și depozite științifice în aproape toate cele 27 state membre ale UE.

Ideea Accesului Deschis a fost susținută de mai multe asociații internaționale de cercetători, editori, bibliotecari, cum ar fi SLA (*Special Libraries Association* – Asociația Bibliotecilor Specializate), IFLA, CILIP (*Chartered Institute of Library and Information Professionals* – Institutul pentru bibliotecari și specialiști în informare), SPARC (*Scholarly Publishing and Academic Resources Coalition* – Coaliția Editurilor Științifice și a Resurselor Academice), LIBER (*Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche* – Liga Bibliotecilor Științifice din Europa), eIFL (*Electronic Information for Libraries* – Informația Electronică pentru Biblioteci) și altele. Programul special al eIFL promovează dezvoltarea unei rețele globale de reviste și arhive cu acces deschis [30].

Politica accesului deschis la informația despre cercetările științifice este promovată consecvent de Asociațiile universitare – EUA și UNICA. În cadrul conferinței „*Scientific Publishing in the European Research Area: Access, Dissemination and Preservation in the Digital Age*” de la Brussels (2007), organizată de Comisia Europeană pentru Cercetare, a fost menționat că universitățile, în calitate de instituții de cercetare importante, sunt cointeresate în dezbateră politică Accesului Deschis [31]. În contextul discuțiilor desfășurate la această conferință au urmat câteva reuniuni, în cadrul cărora s-a discutat importanța accesului deschis la informația științifică finanțată din banii publici, precum și politicile instituționale universitare pentru diseminarea acestei informații.

În 2008, la Conferința care a avut loc la Barcelona Asociația Universităților Europene (*EUA, European University Association*), a fost confirmată importanța Accesului Deschis pentru universitățile moderne și a recomandat universităților li s-a recomandat [32]:

- să dezvolte politici instituționale și strategiile de control al calității rezultatelor cercetărilor științifice (inclusiv prin intermediul articolelor) pentru o difuzare mai largă, vizibilitatea, accesibilitatea lor și impactul științific maximal;
- organizarea repozitoriilor instituționale sau cooperarea universităților pentru crearea repozitoriului interuniversitar;
- politicile instituționale universitare ar trebui să solicite cercetătorilor să-și autoarhiveze publicațiile;
- în managementul instituțional al proprietății intelectuale (*institutional intellectual property rights, IPR*) să fie inclusă protecția dreptului de autor.

Rețeaua Universităților din Capitalele Europene (*UNICA, Network of Universities from the Capitals of Europe*), de asemenea, a discutat problemele accesului deschis la informația științifică în cadrul mai multor conferințe și seminare [33]. Scopul acestor discuții este de a pune în comun experiențele universitare într-un nou cadru profesionist; de a confirma că modelele managementului economic și de comunicare științifică au pentru universități efecte enorme și de a sublinia că propunerile concrete vor fi în măsură să rezolve aceste probleme. Recomandările și concluziile conferințelor și seminarelor UNICA sunt transmise la Comisia Europeană, autorităților științifice și politice.

Astfel, implementarea politicilor privind accesul liber la informația științifică poate fi realizată doar pe baza aprobării la cel mai înalt nivel (internațional și interstatal) a inițiativelor, declarațiilor referitor la accesul deschis la cunoștințe.

Politica Accesului Deschis în țările în curs de dezvoltare și în tranziție

Pentru cercetătorii din țările în curs de dezvoltare există o problemă comună – lipsa de resurse, iar factorul care cel mai mult marginalizează cercetătorii este accesul la informații. Aprobarea politicilor de acces deschis la cunoștințe oferă șanse reale țărilor în curs de dezvoltare să aibă un acces egal la cunoștințe și informații prin arhivele de autoarhivare și revistele electronice cu acces deschis.

Avantajele reale ale accesului deschis la revistele de cercetare și la literatura științifică vor accelera cercetarea, vor moderniza educația, vor contribui la împărtășirea cunoștințelor între țările mai dezvoltate și cele mai sărace, țările mai puțin dezvoltate.

În ultimii ani, în țările în curs de dezvoltare și în tranziție s-au întreprins unele acțiuni în scopul de a lărgi accesul la informația științifică pentru cercetătorii din aceste țări. Astfel, la nivel național au fost discutate și

aprobată declarații privind Accesul Deschis, au fost legiferate politicile naționale de acces deschis la informația științifică.

În 2005, în cadrul Congresului mondial pe problemele informației medicale și ale bibliotecilor (*World Congress of Health Information and Libraries*), a fost aprobată Declarația de la Salvador privind Accesul Deschis (*Salvador Declaration on Open Access*) [34]. Declarația de la Brisbane privind Accesul Deschis (*Brisbane Declaration on Open Access*) [35], aprobată în septembrie 2008 la Conferința Accesul Deschis și Cercetarea (*Open Access and Research Conference*), promovează politicile de susținere în Australia a Declarațiilor de la Budapesta, Bethesda și Berlin. În opinia profesorului Arthur Sale, Declarația de la Brisbane este în stare să pună în aplicare într-un an politica Accesului Deschis pe teritoriul Australiei și, în același timp, poate servi drept model pentru alte țări privind promovarea accesului deschis [36].

Politicile unor state ale CSI privind accesul deschis la cunoștințe științifice și patrimoniul cultural au fost conformate prin Declarația de la Belgorod (*Belgorod Declaration on open access to scientific knowledge and cultural heritage*) [37], care a fost semnată la 30 ianuarie 2008 de 10 rectori ai universităților din Belarus, Federația Rusă și Ucraina. Declarația confirmă promovarea dezvoltării treptate a accesului public on-line la cunoștințe științifice și la patrimoniul cultural, acumulate și în mod constant generate de universitățile din Comunitatea Statelor Independente, stabilirea în mod consecvent a măsurilor de susținere a accesului liber. În scopul punerii în aplicare a accesului global și deschis la cunoștințe, viitorul Web trebuie să fie durabil, interactiv și transparent, iar conținutul și instrumentele software trebuie să fie compatibile și disponibile în mod liber.

În iunie 2009 a avut loc un eveniment destul de important pentru Ucraina – a fost aprobată Declarația de la Olvia a Universităților, semnată de 26 rectori ai universităților din Ucraina (Yalta, Crimeea, Ucraina, 12 iunie, 2009). În Declarație sunt stabilite următoarele poziții [38]:

- libertatea academică include accesul liber la informație, inclusiv accesul liber la informația științifică prin dezvoltarea în universități de arhive deschise și reviste electronice cu acces deschis, precum și posibilitatea de a comunica liber cu colegii, în orice parte a lumii;
- accesul liber la informație este o parte importantă a cercetării în lumea globalizată de astăzi, o cheie pentru dezvoltarea în continuare a științei, educației și a societății și pentru integrarea Ucrainei în comunitatea academică mondială.

Pentru a practica accesul liber în cadrul universităților și instituțiilor de cercetare ar trebui să fie:

- dezvoltate politicile și strategiile instituționale privind accesul deschis (liber și nelimitat la textul integral peer-review al revizuitelor cercetări), asigurat accesul la căutarea și utilizarea operelor menționate mai sus de către orice utilizatori ai Internetului pentru a crește impactul științific, social și economic al cercetării;
- lansate și dezvoltate arhivele instituționale deschise și revistele electronice cu acces deschis;
- încurajată utilizarea deschisă a acestor informații pentru cercetare și educație.

Atelierul de lucru „*Electronic Publishing and Open Access*” (Bangalore, 26 noiembrie, 2006), convocat de către Institutul Indian de Științe, Academia de Științe din India și Fundația de Cercetare MS Swaminathan, a remarcat lipsa transparenței în activitatea de cercetare a țărilor în curs de dezvoltare în cadrul mediului internațional pentru știință și a propus o *Politică Națională Model a Accesului Deschis (National Open Access Policy for Developing Countries)* [39] pentru țările în curs de dezvoltare.

După aprobarea declarațiilor internaționale (BBB) și a celor naționale, s-a manifestat o creștere a acțiunilor legislative în mai multe țări în tranziție pentru legiferarea Accesului Deschis la informația științifică.

La 23 mai 2007, Parlamentul Braziliei a examinat Legea privind difuzarea rezultatelor cercetărilor științifice, primul articol al căreia stipulează că toate universitățile și instituțiile de cercetare științifică trebuie să organizeze arhive instituționale de AD, în care vor fi depozitate rezultatele cercetărilor.

Comisia Națională pentru Cunoștințe (*National Knowledge Commission*) din India a cerut ca toate articolele științifice, editate de savanții indieni și realizate din banii publici, să fie arhivate într-un format OA standardizat și plasate în acces deschis pe web site-uri personale. Iar după constituirea portalului academic național de acces deschis aceste publicații științifice trebuie să fie plasate suplimentar în această arhivă.

Ministerul Științei și Tehnologiilor din China a adoptat politica Accesului Deschis pentru rezultatele cercetărilor științifice, iar universitățile din Hong Kong au lansat politica Accesului Deschis pentru cercetările finanțate din banii publici.

Din ianuarie 2007 legislația Ucrainei stipulează respectarea accesului deschis la rezultatele cercetărilor științifice finanțate din bugetul de stat [40]. O lege similară privind Știința și Cercetarea a fost aprobată în 2009

și de Parlamentul Lituaniei. Articolul 45 al acestei legi prevede că, în scopul garantării calității, transparenței cercetărilor științifice și pentru a stimula progresul științific, toate rezultatele activității științifice desfășurate din banii publici trebuie făcute publice prin intermediul Internetului sau prin alte mijloace [41].

Unul dintre rolurile importante ale societății cunoașterii este garantarea faptului că rezultatele cercetării sunt puse la dispoziția tuturor. În acest sens, este necesar de a conlucra cu factorii de decizie la toate nivelurile pentru a încuraja mandatarea și elaborarea politicilor de acces deschis.

În Republica Moldova, politica de stat în sfera științei și inovării este realizată în baza Codului cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova, aprobat în iulie 2004 [42]. Câteva articole din acest Cod prevăd garantarea accesului la informația științifică. În conformitate cu legislația în vigoare, statul, garantează: susținere prin asigurarea accesului la informații, prin diseminarea acestora în conformitate cu legislația în vigoare (art.63); asigurarea informațională a subiectelor activității din sfera științei și inovării conform legislației în vigoare (art.66); dreptul de acces liber și nediscriminatoriu la resursele de informații științifico-tehnologice (art.116). De asemenea, Codul prevede mai multe atribuții ale organizațiilor de informații științifico-tehnologice (art.122): obținerea, colectarea, stocarea, prelucrarea, utilizarea și diseminarea informațiilor științifico-tehnologice; monitorizarea, înregistrarea și evidența lucrărilor din sfera științei și inovării, finanțate de la bugetul de stat și din alte surse, inclusiv în cadrul proiectelor internaționale; asigurarea accesului liber la resursele de informații științifico-tehnologice etc.

Însă, putem constata că la nivelul politicii de stat în Moldova nu este garantat accesul deschis la cercetările științifice, în primul rând, la cele finanțate din banii publici.

Inițiativa creării mijloacelor care ar permite circulația fără bariere a informației științifice pentru întreaga societate, precum și a canalelor de comunicare noi pentru a oferi publicului acces la cunoștințele științifice în Moldova a fost lansată de bibliotecile universitare și de Asociația Bibliotecarilor din Moldova.

O serie de ateliere de lucru naționale și regionale, sponsorizate de Open Society Institute (OSI) și organizate de Fundația Informația Electronică pentru Biblioteci (eIFL.net), au contribuit la crearea grupurilor de lucru pentru Accesul Deschis, precum și la redactarea recomandărilor naționale privind OA. Cu sprijinul eIFL.net, IFLA, EBLIDA (*European Bureau of Library, Information and Documentation Associations*) și al Consorțiului eIFL Direct Moldova, au fost organizate mai multe acțiuni în scopul promovării ideilor Accesului Deschis în Moldova: Seminarul internațional „*Acces deschis (Open Access): explorarea comunicării științifice*” (23-24 iunie, 2008); Conferința internațională „*Copyright: Enabling Access or Creating Roadblocks for Libraries?*” (13-14 noiembrie, 2008); Seminarul internațional „*Dreptul de autor și libertatea accesului la informație în biblioteci*” (3-4 decembrie, 2009). Cu prilejul marcării Săptămânii Accesului Deschis (19-23 octombrie, 2009), Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării a USM, Asociația Bibliotecarilor din Republica Moldova, Consorțiul eIFL Direct Moldova au organizat masa rotundă „*Accesul Deschis în Republica Moldova*” (14 octombrie 2009), în cadrul căreia s-a propus pentru discuție proiectul *Declarației Asociației Bibliotecarilor din Republica Moldova privind Accesul Deschis la informație* [43]. Acest document a fost aprobat la 16 octombrie 2009 la Conferința Anuală a Asociației Bibliotecarilor din Republica Moldova. În spiritul Declarației de la Budapesta privind Inițiativa Accesului Deschis, Declarației de la Berlin privind Accesul Deschis la Cunoștințe în domeniul Științei și Științelor Umanitare, semnatarii Declarației recunosc importanța strategică a Accesului Deschis la informație și au semnat acest document în scopul promovării Accesului Deschis pentru diseminarea cunoștințelor științifice globale și a creativității umane și pentru determinarea măsurilor care trebuie întreprinse de către instituțiile de cercetare, universitățile și bibliotecile din Republica Moldova.

Este cert că trebuie continuat sprijinul Accesului Deschis la nivel național nu doar prin declarații politice, dar prin aprobarea politicii de stat în vederea asigurării accesului public la rezultatele cercetărilor și a circuitului liber al informației științifice.

Politicile instituționale și OA

În prezent, tot mai multe grupuri și centre de cercetare, universități, asociații, agenții finanțatoare, edituri elaborează politicile sale instituționale privind Accesul Deschis. Finanțatorii cercetărilor științifice din ce în ce mai activ încep să mandateze accesul deschis la cercetările pe care le finanțează. Actualmente, politicile instituționale se elaborează pentru trei tipuri de organizații: instituții de cercetare științifică (universități, laboratoare, departamente); agenții de finanțare a cercetărilor științifice; editori de reviste științifice. Pentru fiecare tip de organizație sunt create registre ale politicilor OA.

Politicile instituționale se elaborează în conformitate cu recomandarea Declarației de la Berlin și se înregistrează în Registrul Politicilor Arhivelor cu Acces Deschis (*ROARMAP, Registry of Open Access Repository Material Archiving Policies*). Politica instituțională de acces deschis privind autoarhivarea (mandatul instituțional) se înregistrează după crearea repozitoriului și înregistrarea arhivei instituționale în Registrul Arhivelor cu Acces Deschis (*ROAR, Registry of Open Access Repositories*). Potrivit datelor ROARMAP, la 12 martie 2010 au fost înregistrate 211 mandate pentru accesul liber (86 mandate instituționale, 21 mandate departamentale, 44 mandate ale finanțatorilor și 60 mandate pentru teze de doctorat). Wellcome Trust din Marea Britanie a fost primul finanțator care a înregistrat mandatul pentru Accesul Deschis (1 octombrie 2006). Acest mandat condiționează că copiile tuturor articolelor care reflectă cercetări originale și au fost publicate într-o revistă peer-review trebuie să se depună în PubMed Central [44].

Facultatea de Arte și Științe, Facultatea de Științe ale Educației ale Universității din Harvard, Școala de Drept din Harvard și Școala Guvernamentală John.F.Kennedy din Harvard au recomandat un cadru juridic pentru politica universitară de acces deschis: în conformitate cu angajamentul de diseminare a rezultatelor cercetărilor sale, fiecare membru al facultății este obligat să depună o copie a articolelor din revistele științifice într-un repozitoriu instituțional și să acorde în mod automat Universității o licență universitară pentru a face aceste articole deschis accesibile pe Internet. În termeni juridici, permisiunea acordată de către fiecare membru al facultății este o licență de nivel mondial, neexclusivă, irevocabilă care exercită toate drepturile în conformitate cu drepturile de autor referitoare la fiecare dintre articolele științifice ale universitarilor, ea permite distribuirea în acces deschis cu condiția că articolele nu sunt vândute în scopuri de profit [45].

Politicile instituționale similare au fost aprobate și de alte universități: Universitatea din Glasgow, Universitatea Stanford, Universitatea din Geneva, Universitatea din Lund, Universitatea din Hamburg, Institutul Tehnologic din Dublin etc.

Politicile instituționale de Acces Deschis se înregistrează în ROARMAP în formă de mandate instituționale care autorizează accesul deschis la rezultatele cercetărilor științifice, realizate din fonduri publice. De remarcat că politicile instituționale de Acces Deschis se bazează pe modelul politicii de autoarhivare, elaborat de profesorul Stevan Harnad de la Universitatea Southampton [46].

În ultimii ani, instituțiile decizionale ale țărilor aflate în perioada de tranziție, de asemenea, se implică activ în constituirea modelelor Accesului Deschis și în elaborarea politicilor de Acces Deschis. Astfel, în baza Raportului cu privire la Strategia Dezvoltării Activității Editoriale în domeniul Cercetării în Africa de Sud (2006), Academia de Științe din Africa de Sud a aprobat business-modelul accesului deschis pentru revistele academice.

Universitatea Tehnică (Middle East Technical University) din Turcia obligă cercetătorii universitari să depună atât copiile tuturor articolelor editate și ale celor care se află la recenzare, cât și tezele de master și de doctor în repozitoriul universitar. În același timp, Universitatea își asumă responsabilitatea de a promova și de a susține autorii în publicarea articolelor acestora în revistele cu acces deschis.

Primul mandat instituțional de acces deschis în țările membre ale eIFL (46 țări) a fost introdus de către Institutul de Economie și Matematică al Academiei de Științe din Rusia. O inițiativă similară a fost implementată de Centrul Științific Coordonator din Vologda al Institutului de Economie și Matematică al Academiei de Științe din Rusia și de Institutul de Matematică Aplicată „Keldysh” al Academiei de Științe din Rusia. În Ucraina, primul mandat instituțional de acces deschis a fost adoptat de către Universitatea de Stat Tehnică „Ivan Pul’uj”.

Politicile emise de diferite instituții de cercetare ca parte a procesului de acordare a finanțării sunt oferite spre consultare de registrul specializat menținut de Universitatea Nottingham din Marea Britanie – SHERPA JULET [47]. Aceste politici sunt structurate în trei grupe:

1. Arhivarea cu acces deschis (Open Access Archiving) – cere accesul liber și gratuit la articolul publicat al autorului sau versiunea recenzată a articolului (post-print), cu toate că embargoul temporar al editurilor minimizează operativitatea accesului la aceste articole.

2. Publicarea cu acces deschis (Open Access Publishing) – în scopul operativizării procesului de diseminare a rezultatelor cercetărilor științifice, solicită publicarea în revistele cu acces deschis sau în revistele hibride.

3. Politica de arhivare a datelor (Data Archiving Policy) – solicită arhivarea datelor primare într-o anumită perioadă de timp.

La începutul anului 2010, 71 agenții finanțatoare din SUA, Franța, Germania, Italia, Irlanda, Belgia, Canada, Australia, Spania, Suedia, Austria, Ungaria, Elveția și Norvegia și-au înregistrat politicile în SHERPA JULIET. În ROARMAR sunt înregistrate 44 politici aprobate și 7 politici planificate.

În cadrul cercetării *JISC/Key Perspectives Survey*, realizate în Marea Britanie în 2005, 1296 cercetători din diferite țări și domenii ale științei au răspuns la întrebarea dacă ar îndeplini obligația angajatorilor și a finanțatorilor privind autoarhivarea publicațiilor științifice. Cercetarea a constatat că 15% din autorii publicațiilor științifice își autoarhivează publicațiile, 95% din cercetători au confirmat că ei ar autoarhiva publicațiile lor în cazul în care ar fi obligați de finanțatori sau angajatori (81% vor autoarhiva benevol, 13% cu reticențe, iar 5% nu ar fi îndeplinit această cerere) [48]. Aceste date au fost confirmate de testele obiective ale organizațiilor care au aprobat politicile de autoarhivare, în care tempoul de autoarhivare tinde la 100% [49].

În cadrul Proiectului ROMEO (*Rights Metadata for Open archiving*), menținut de către SHERPA la Universitatea din Nottingham, au fost propuse trei politici privind autoarhivarea articolelor în repozitorii: a) politica palid-verde (*pale-green policy*) – permite autoarhivarea pre-printurilor (versiunea articolului până la recenzare); b) politica verde (*green policy*) – permite autoarhivarea post-printurilor (versiunea articolului după publicare); c) politica sură (*gray policy*) – autoarhivarea este susținută, dar formal (Fig.1).

În anul 2008 aceste politici au fost extinse prin includerea politicilor editurilor pe problemele dreptului de autor. Astfel, s-a realizat o clasificare a editorilor luându-se în considerație condițiile în care aceștia permit autoarhivarea.

În lista ROMEO sunt 715 editori (12 martie 2010), dintre care 63% formal acceptă anumite forme de autoarhivare [50].

Culorile ROMEO	Politica de autoarhivare	Editori	%
<u>Verde</u>	Verde – se poate autoarhiva articolul și înainte de publicare și după publicare / PDF	201	28
<u>albastru</u>	Albastru – se poate arhiva numai versiunea finală a articolului, după aprobarea de tipărire / PDF	176	25
<u>galben</u>	Galben – se poate arhiva numai înainte de tipărire	72	10
<u>alb</u>	Alb – nu este permisă autoarhivarea	266	37

Fig.1. Politica de autoarhivare în cadrul Proiectului SHERPA ROMEO.

Toate revistele care acceptă autoarhivarea înainte de publicare (pre-print) și după publicare (post-print) a articolelor în versiunea autorilor sunt incluse, conform clasificării ROMEO, în categoria „verde” (green). Este important că post-printul după conținut este analogic articolului publicat, însă din punctul de vedere al formei de prezentare ele diferă. Editorului îi aparține dreptul asupra prezentării editoriale a articolului (arrangement typesetting and formatting). În realitate, aceasta înseamnă că autorul nu poate folosi versiunea PDF creată de editură, dar trebuie să creeze o versiune PDF personală și apoi s-o plaseze în repozitoriu. Unele edituri, însă, insistă ca autorii să plaseze în arhivele electronice versiunile PDF create de editură cu scopul promovării stilului particular al editurii. De exemplu, Springer, una dintre cele mai mari edituri științifice, este clasificată la categoria „verde”. Conform politicii OA a editurii, autorul poate autoarhiva post-printul. În același timp, autorul are permisiunea de a autoarhiva și pre-printurile, dar cu anumite condiții: de a posta articolul pe pagina web personală; de a plasa articolul în arhive electronice de acces deschis ale agențiilor de finanțare peste 12 luni după publicare; fișierul editorial PDF al articolului nu poate fi folosit, neapărat trebuie să existe o referință că în varianta originală a articolului publicat, care este accesibilă pe site-ul www.springerlink.com, trebuie să fie indicată sursa publicării articolului; trebuie să se facă o trimitere la versiunea articolului din revistă; în unele reviste articolele pot fi cu acces deschis după achitarea unor taxe suplimentare.

Analiza celor trei tipuri de politici instituționale de Acces Deschis ne sugerează că este necesar de a elabora o politică instituțională OA pentru bibliotecile academice și științifice, dat fiind faptul că bibliotecile sunt o verigă importantă în procesul de comunicare științifică.

5. Strategiile Accesului Deschis

Pentru a asigura Accesul Deschis la literatura științifică în măsură egală, sunt susținute două strategii complementare: *autoarhivarea (self-archiving)* și *revistele pe bază de acces deschis (open access journals)*.

Prima strategie, numită Calea Verde (*Green Road*), este autoarhivarea. Ea prevede plasarea publicațiilor electronice (atât a lucrărilor editate, cât și a nonpublicațiilor) în arhivele electronice deschise, susținute de instituțiile de cercetare, învățământ și cultură. Aceste arhive sunt numite arhive ale publicațiilor electronice sau depozitarii (repozitorii) instituționale. Inițiativa Arhivelor Deschise (*OAI – Open Archives Initiative*) [51] dezvoltă și promovează standardele care sunt axate pe facilitarea diseminării informației. Una dintre cele mai cunoscute și voluminoase arhive (peste 580043 articole) este arhiva *Arxiv* care conține pre-printuri în domeniul fizicii, matematicii, tehnicii și în alte domenii înrudite [52]. Aceste arhive oferă comunității un acces nelimitat și gratuit atât la materialele nonpublicate (preprinturi), cât și la materialele recenzate și post-printuri; în același rând, pot fi consultate disertațiile, dările de seamă și altă literatură gri. Arhivele pot să aparțină organizațiilor (universităților, instituțiilor de cercetare, laboratoarelor) sau pot fi organizate după principiul tematic (economie, matematică, biblioteconomie și știința informării etc.). Autorii au dreptul să autoarhiveze lucrările lor fără nici o restricție, există doar anumite condiții privind autoarhivarea post-printurilor. 95% din reviste permit autorilor să autoarhiveze articolele după 6 sau 12 luni după publicarea articolului în revistă. Cerința principală pentru astfel de arhive este susținerea protocolului Inițiativei Arhivelor Deschise OAI PMH (*Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting*), datorită căruia este posibilă utilizarea unei interfețe unice pentru regăsirea și repartizarea resurselor plasate în acces deschis [53]. Astfel, arhivele cu acces deschis sunt compatibile cu alte resurse, ceea ce permite regăsirea informației, inclusiv în cazurile când cercetătorii nu cunosc despre existența unor astfel de resurse, localizarea și conținutul lor. În prezent, există softuri gratuite pentru crearea și menținerea OAI, care sunt pe larg utilizate în plan mondial (Dpace, E-print, Fedora etc.).

Inițiativa Arhivelor Deschise este pe larg susținută în diverse țări. Conform datelor Registrului Arhivelor cu Acces Deschis (*ROAR, Registry of Open Access Repositories*), la începutul anului 2010 în lume au fost înregistrate aproximativ 1645 de arhive cu acces deschis din 87 de țări [54], iar în Directoriul Arhivelor cu Acces Deschis (*DOAR, Directory of Open Access Repositories*) sunt înregistrate 1605 de arhive, dintre care 81% sunt instituționale, 13% – tematice, 4% – agregatori și 2% – guvernamentale [55]. Aceste colecții electronice facilitează prelucrarea conținutului digital pentru crearea materialelor didactice on-line, a cărților electronice etc. Lideri în organizarea Arhivelor cu Acces Deschis sunt SUA – cu 370 de arhive, Marea Britanie – 171, Germania – 139, Japonia – 77 (Fig.2). În aceste țări practic toate universitățile au Arhive cu Acces Deschis. Republica Moldova are doar o resursă înregistrată în DOAR – Tezele depuse la Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare [56].

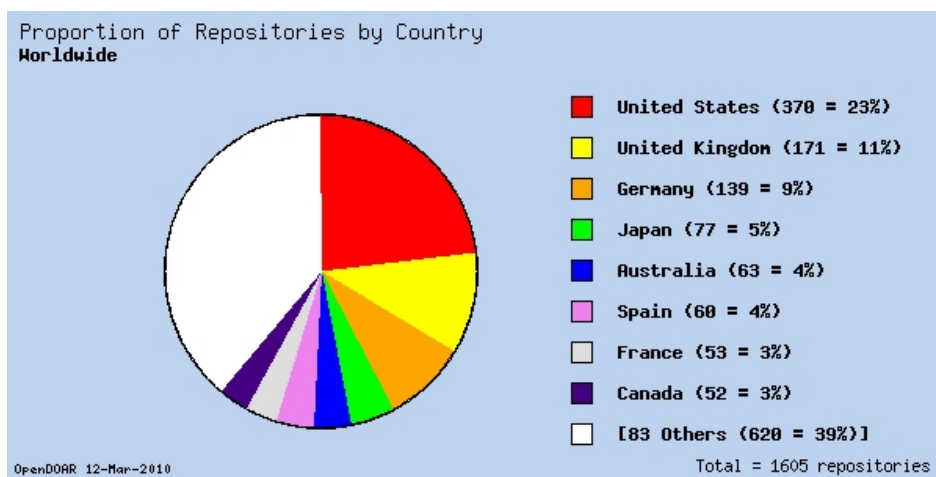

Fig.2. Repartizarea repozitoriilor după țări (după datele DOAR).

Arhivele digitale au o importanță foarte mare și un rol în creștere pentru a mări vizibilitatea cercetărilor universitare și a savanților universitari, ceea ce influențează asupra ratingului instituției. Această concluzie este susținută de rezultatele recente obținute în mod independent de către numeroși cercetători: articolele în versiunea publicată, la care autorii au oferit acces deschis pe Internet prin subscriere și care au fost obținute prin autoarhivarea versiunii finale a articolului, sunt descărcate și citate de două ori mai des decât articolele care nu sunt în acces deschis [57].

Printre alte beneficii ale Accesului Deschis menționăm un acces mult mai larg al utilizatorilor la aceste publicații, posibilități mai simple de regăsire a textelor relevante, un număr mult mai mare de cititori, integrarea cu bazele de date științifice globale, lichidarea izolării științifice și mai multe oportunități pentru proiecte de cercetare comune.

Dacă abordăm arhivele instituționale din perspectiva universităților, trebuie menționate mai multe avantaje: acumularea, depozitarea, distribuirea și asigurarea unui acces durabil, permanent și de încredere la cercetările savanților, cadrelor didactice și ale studenților universității; soft-urile care permit a posta ușor rezultatele cercetărilor în cadrul arhivelor electronice de încredere și bine organizate; asigurarea accesului deschis la materialele de cercetare, arhivarea acestora și păstrarea lor (atât conservarea materială a e-publicației, cât și stabilitatea în e-identificare), precum și garantarea ireversibilității e-publicației.

Astfel, arhivele instituționale vor mări credibilitatea, prestigiul universităților în lumea științifică și, prin urmare, ratingul universității, fapt dovedit de numeroase studii, inclusiv de datele statistice [58].

A doua strategie, revistele electronice științifice cu acces deschis (*open access publishing*) – Calea de Aur (*Golden Road*) dezvoltă modele alternative de publicare a lucrărilor științifice, a revistelor științifice, a materialelor conferințelor. Revistele electronice, de asemenea, efectuează expertiza textelor, dar publică în acces deschis doar materialele aprobate. Cheltuielile pentru revistele electronice sunt constituite din costul recenzării, pregătirea manuscrisului pentru plasarea pe server. Pentru finanțarea acestor modele sunt atrase investițiile organizațiilor, instituțiilor de cercetare și ale universităților. În unele cazuri (ce se întâmplă mai rar), redacțiile revistelor stabilesc pentru autori sau sponsori (finanțatori) o taxă pentru prelucrarea publicațiilor aprobate pentru plasarea în format electronic. Valoarea taxei este variabilă și mobilă. Evident, când redacția primește subsidii, publicarea articolului în revistă este gratuită.

În cadrul Primei conferințe pe problemele comunicării științifice (*Nordic Conference on Scholarly Communication*), care s-a desfășurat la Lund – Copenhaga în octombrie 2002, a fost anunțat că va fi creat Registrul Revistelor cu Acces Deschis (DOAJ), menținut de către Universitatea din Lund (Suedia). Inițiativa a fost susținută de Institutul pentru Societatea Deschisă (*Open Society Institute*) [59] și de Biblioteca Publică Științifică (*PloS – Public Library of Science*) [60]. Actualmente, în DOAJ sunt înregistrate 4819 de reviste, dintre care 1927 reflectă informația full text la nivel de articole (12 martie 2010) [61]. Acest serviciu înregistrează reviste academice din 105 țări și publicate în 50 de limbi. Cel mai mare număr de reviste aparține SUA – 1024, Brazilia are 423, Marea Britanie – 397 și doar o revistă are înregistrată Moldova – *Computer Science Journal of Moldova*, a Academiei de Științe a Moldovei, care a fost înregistrată în 2009 [62].

Concluzii

Comunitatea noastră are două roluri importante în garantarea accesului public la rezultatele cercetării. Primul constă în conlucrarea cu politicienii și factorii de decizie la toate nivelurile, pentru a încuraja mandatele și politicile durabile de acces deschis. Aceasta înseamnă sensibilizarea factorilor de decizie nu doar la nivelul instituției proprii, dar și al agențiilor de finanțare, cât și la nivel politic național și internațional. Cel de-al doilea rol constă în crearea continuă a resurselor cu acces deschis la informație.

La nivel european, în special la nivelul Uniunii Europene, sistemul de editare științifică este parte componentă a sistemului de cercetare științifică, finanțat de UE.

În Republica Moldova, subiectul Accesul Deschis nu a devenit un subiect de discuții științifice în mediul academic. Problematika Accesului Deschis la informația științifică se discută în cadrul reuniunilor profesionale, organizate de bibliotecile universitare din Moldova. Dat fiind faptul că în Republica Moldova inițiativa Accesul Deschis la rezultatele cercetărilor științifice nu a luat amploare și se află în faza aprobării Declarației, considerăm necesare:

- la nivel național – de a adera la inițiativele internaționale (Declarația de la Budapesta și Declarația de la Berlin);

- la nivel național (ideologic) – de a aproba o serie de inițiative și declarații în susținerea accesului deschis, de exemplu, la nivelul Academiei de Științe a Moldovei, la nivelul Consiliului Rectorilor;
- la nivel național (politic) – de a aproba acte legislative, normative care ar autoriza accesul deschis la rezultatele cercetărilor științifice, finanțate din banii publici;
- la nivelul instituțiilor – de a aproba politici instituționale OA pentru instituții de cercetare, editori de reviste științifice, agenții de finanțare, biblioteci și de a înregistra aceste politici în registrele internaționale;
- la nivel național – de a elabora programe și proiecte pentru crearea rețelei naționale a arhivelor electronice OA și a revistelor electronice cu acces deschis;
- la nivel instituțional – de a crea repozitoriile instituționale OA și reviste electronice cu acces deschis cu înregistrarea lor ulterioară în registrele internaționale respective.

Referințe:

1. Swan A. The culture of Open Access: researchers' views and responses În: Open Access: Key Strategic, Technical and Economic Aspects / Ed. N., Jacobs. Oxford: Chandos Publishing, 2006. Disponibil: <http://www.eprints.org/community/blog/index.php?archives/93-Open-Access-Key-Strategic-Technical-and-Economic-Aspects.html>. Accesat: 12.03.2010.
2. Swan A. Open access self-archiving: An author study. JISC Technical Report / A.Swan and S.Brown; Key Perspectives, Inc. 2005. Disponibil: http://www.jisc.ac.uk/uploaded_documents/Open%20Access%20Self%20Archiving-an%20author%20study.pdf. Accesat: 12.03.2010.
3. Economic Implications of Alternative Scholarly Publishing Models: Exploring the costs and benefits: A report to the Joint Information Systems Committee / John Houghton, Bruce Rasmussen and Peter Sheehan, Victoria University and Charles Oppenheim, Anne Morris, Claire Creaser, Helen Greenwood, Mark Summers, Adrian Gourlay; Loughborough University. 2009. Disponibil: <http://www.jisc.ac.uk/media/documents/publications/rpteconomicpublishing.pdf>. Accesat: 12.03.2010.
4. Suber P. Open Access Overview. Disponibil: <http://www.earlham.edu/~peters/fos/overview.htm>. Accesat: 12.03.2010.
5. Young E. Cum să scriem un document de politici publice: Ghid pentru consilierii de politici publice din Europa Centrală și de Est / Eóin Young, Lisa Quinn; red.: Alexei Pali; red.șt. Arcadie Barbăroșie, Valeriu Gheorghiu. - Chișinău: ARC, 2007, p.4.
6. Budapest Open Access Initiative. Disponibil: <http://www.soros.org/openaccess>. Accesat: 12.03.2010.
7. Prosser D.C. Evoluții (europene) actuale în comunicarea științifică // Revista Română de Biblioteconomie și Știința Informării, 2008, nr.3-4, p.24.
8. Prosser D.C. Public Policy and the Politics of Open Access // Liber Quarterly, 2007, vol.17, no2, p.2. Disponibil: <http://liber.library.uu.nl/>. Accesat: 12.03.2010.
9. Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities. Disponibil: <http://www.zim.mpg.de/openaccess-berlin/berlindeclaration.html>. Accesat: 12.03.2010.
10. Bethesda Statement on Open Access Publishing. Disponibil: <http://www.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm>. Accesat: 12.03.2010.
11. Ibidem.
12. Prosser D.C. Public Policy and the Politics of Open Access // Liber Quarterly. 2007, vol.17, no2, p.4. Disponibil: <http://liber.library.uu.nl/>. Accesat: 12.03.2010.
13. Prosser D.C. Current (European) Developments in Scholarly Communication // Liber Quarterly, 2008, vol.18, no3/4, p.402. Disponibil: <http://liber.library.uu.nl/>. Accesat: 12.03.2010.
14. Kuchma I. Open Access Policies in Developing and Transition Countries: 75 The IFLA General Conference and Council „Libraries create futures: Building on cultural heritage” 23-27 August 2009, Milan, Italy. Disponibil: <http://www.ifla.org/files/hq/papers/ifla75/142-kuchma-en.pdf>. Accesat: 12.03.2010.
15. eIFL-IP Advocacy pentru accesul la cunoștințe: dreptul de autor și bibliotecile. Manual cu privire la dreptul de autor și alte probleme juridice conexe bibliotecilor / Ediție îngrijită de Mariana Harjevschi; trad. din lb. engl. Svetlana Boinceanu. - Chișinău: „Print-Cago” SRL, 2009, p.67.
16. Scientific Publications: Free for all: Tenth Report of Session 2003-04 / House of Commons Science and Technology Committee. - London, 2004. Disponibil: <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200304/cmselect/cmsctech/399/399.pdf>. Accesat: 12.03.2010.
17. Science, Technology and Innovation for the 21st Century. Meeting of the OECD Committee for Scientific and Technological Policy at Ministerial Level, 29-30 January 2004: Final Communique. Disponibil: http://www.oecd.org/document/0,2340,en_2649_34487_25998799_1_1_1_1,00.html. Accesat: 12.03.2010.
18. Prosser D.C. Evoluții (europene) actuale în comunicarea științifică // Revista Română de Biblioteconomie și Știința Informării, 2008, nr.3-4, p.24.

19. OECD Recommendation of the Council for enhanced access and more effective use of public sector information. Disponibil: <http://www.oecd.org/dataoecd/0/27/40826024.pdf>. Accesat: 12.03.2010.
20. Study on the economic and technical evolution of the scientific publications market in Europe: Final Report - January 2006 / Bernard Balg, Laure Bessoles, Sabrina Bringuier, Elodie Camberlain, Ghislaine Chartron, Olivier Ertzscheid, Matias Labé, François Magnan, Marylène Poelaert and Jean-Michel Salaün. Disponibil: http://europa.eu.int/comm/research/science-society/pdf/scientific-publication-study_en.pdf. Accesat: 12.03.2010.
21. Scientific publishing in the European research area: Access, dissemination and preservation in the digital age: Conference, Brussels, 15-16 February 2007. Disponibil: http://ec.europa.eu/research/science-society/document_library/pdf_06/conference-proceeding-022007_en.pdf. Accesat: 12.03.2010.
22. Petition for guaranteed public access to publicly-funded research results. Disponibil: <http://www.ec-petition.eu/>. Accesat: 12.03.2010.
23. ERC Scientific Council Guidelines for Open Access. Disponibil: http://erc.europa.eu/pdf/ScC_Guidelines_Open_Access_revised_Dec07_FINAL.pdf. Accesat: 12.03.2010.
24. The European Research Area: New Perspectives: Green Paper 04.04.2007. Brussels, 2007. 32 p. Disponibil: http://ec.europa.eu/research/era/pdf/era-greenpaper_en.pdf. Accesat: 12.03.2010.
25. Ibidem, p.22.
26. Ibidem, p.11.
27. Results of the Public Consultation on the Green Paper „The European Research Area: New Perspectives” 02.04.2008. Brussels, 2008, p.70. Disponibil: http://ec.europa.eu/research/era/pdf/era-public-consultation-results_en.pdf. Accesat: 12.03.2010.
28. Ibidem, p.29.
29. Open Access Pilot in FP 7 / European Commission. Disponibil: ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/fp7/docs/open-access-pilot_en.pdf. Accesat: 12.03.2010.
30. eIFL-OA. Disponibil: <http://www.eifl.net/cps/sections/services/eifl-oa>. Accesat: 12.03.2010.
31. Scientific publishing in the European research area: Access, dissemination and preservation in the digital age: Conference, Brussels, 15-16 February 2007. Disponibil: http://ec.europa.eu/research/science-society/document_library/pdf_06/conference-proceeding-022007_en.pdf. Accesat: 12.03.2010.
32. Recommendations from the EUA Working Group on Open Access adopted by the EUA Council on 26th of March 2008 (University of Barcelona, Spain). Disponibil: http://www.eua.be/fileadmin/user_upload/files/Policy_Positions/Recommendations_Open_Access_adopted_by_the_EUA_Council_on_26th_of_March_2008_final.pdf. Accesat: 12.03.2010.
33. UNICA. Disponibil: <http://www.ulb.ac.be/unica/>. Accesat: 12.03.2010.
34. Salvador Declaration on Open Access. Disponibil: <http://www.icml9.org/public/documents/pdf/en/Dcl-Salvador-OpenAccess-en.pdf>. Accesat: 12.03.2010.
35. Brisbane Declaration. Disponibil: <http://www.oaklaw.qut.edu.au/files/BrisbaneDeclaration.pdf>. Accesat: 12.03.2010.
36. Sale, Arthur. Brisbane Declaration on Open Access. Disponibil: <http://openaccess.eprints.org/index.php?/archives/472-guid.html>. Accesat: 12.03.2010.
37. Belgorod Declaration on open access to scientific knowledge and cultural heritage. Disponibil: http://plip.eifl.net/eifl-oa/oa-news/2009_07_03_implementation-of-the. Accesat: 12.03.2010.
38. Kuchma, Iryna. Open access to research information included into Olvia declaration of the Universities in Ukraine, *eIFL*, September 8, 2009. Disponibil: http://www.eifl.net/cps/sections/services/eifl-oa/oa-news/2009_09_08_open-access-to-research. Accesat: 12.03.2010.
39. National Open Access Policy for Developing Countries. Disponibil: <http://users.ecs.soton.ac.uk/harnad/Temp/bangalore.doc>. Accesat: 12.03.2010.
40. Yaroshenko, Tetiana. Open Access to Knowledge: Philosophy, Policy and Practice. Ukrainian Projects. În: Libraries and Information Resources in the Modern World of Science, Culture, Education, and Business. Sixteenth International Conference „Crimea 2009” Sudak, Alushta, Feodosia, Koktebel, Novy Svet, Simferopol Autonomous Republic of Crimea, Ukraine June 6-14, 2009. Disponibil: <http://www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea2009/disk/131.pdf>. Accesat: 12.03.2010.
41. A new Lithuanian law on science requires online access for publicly-funded research. Disponibil: http://plip.eifl.net/eifl-oa/oa-news/2009_07_03_a-new-lithuanian-law-on. Accesat: 12.03.2010.
42. Codul cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova, nr.259 din 15.07.2004 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2004, nr. 125-129, 30 iulie.
43. Declarației Asociației Bibliotecarilor din Republica Moldova privind Accesul Deschis la informație. Disponibil: http://www.abrm.md/files/comunicat_ifla.pdf. Accesat: 12.03.2010.
44. Kuchma, Iryna. Open Access Policies in Developing and Transition Countries: 75 The IFLA General Conference and Council „Libraries create futures: Building on cultural heritage” 23-27 August 2009, Milan, Italy. Disponibil: <http://www.ifla.org/files/hq/papers/ifla75/142-kuchma-en.pdf>. Accesat: 12.03.2010.

45. The Harvard Open-Access Policies. Disponibil: <http://osc.hul.harvard.edu/OpenAccess/overview.php>. Accesat: 12.03.2010.
46. Московкин, В.М. Институциональные политики открытого доступа к результатам научных исследований. - В: Научно-техн. инф. Сер. 1. 2008, №12, с.8.
47. SHERPA JULIET. Disponibil: <http://www.sherpa.ac.uk/juliet/>. Accesat: 12.03.2010.
48. Swan, A. Open access self-archiving: An author study. JISC Technical Report / A.Swan and S.Brown; Key Perspectives, Inc. 2005. Disponibil: http://www.jisc.ac.uk/uploaded_documents/Open%20Access%20Self%20Archiving-an%20author%20study.pdf. Accesat: 12.03.2010.
49. Харнад С. Максимизация научного эффекта через институциональные и национальные обязательства самоархивирования для открытого доступа. - В: Интернет и современное общество (IMS-2006): IX Всероссийская объединенная конференция, Санкт-Петербург, 14-16 ноября 2006 г. - Санкт-Петербург, 2006, с.23. Disponibil: <http://infosoc.ru/2006/thes/harnad.pdf>. Accesat: 12.03.2010.
50. SHERPA RoMEO. Publisher copyright policies & self-archiving. Disponibil: <http://www.sherpa.ac.uk/romeo/statistics.php>. Accesat: 12.03.2010.
51. Open Archives Initiative. Disponibil: <http://www.openarchives.org/>. Accesat: 12.03.2010.
52. arxiv.org. Cornell University Library. Disponibil: <http://www.arxiv.org/>. Accesat: 12.03.2010.
53. The Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting. Disponibil: <http://www.openarchives.org/OAI/openarchivesprotocol.html>. Accesat: 12.03.2010.
54. Registry of Open Access Repositories. Disponibil: <http://roar.eprints.org/>. Accesat: 12.03.2010.
55. The Directory of Open Access Repositories. Disponibil: <http://www.opendoar.org/>. Accesat: 12.03.2010.
56. <http://www.opendoar.org/find.php?cID=141&title=Moldova>. Accesat: 12.03.2010.
57. Харнад С. Максимизация научного эффекта через институциональные и национальные обязательства самоархивирования для открытого доступа. - В: Интернет и современное общество (IMS-2006): IX Всероссийская объединенная конференция, Санкт-Петербург, 14-16 ноября 2006 г. - Санкт-Петербург, 2006, с.24. Disponibil: <http://infosoc.ru/2006/thes/harnad.pdf>. Accesat: 12.03.2010.
58. Webometrics Ranking of World Universities. Disponibil: <http://www.webometrics.info/about.html>. Accesat: 12.03.2010.
59. Budapest Open Access Initiative. Disponibil: <http://www.soros.org/openaccess>. Accesat: 12.03.2010.
60. Public Library of Science. Disponibil: <http://www.plos.org>. Accesat: 12.03.2010.
61. Directory of Open Access Journals. Disponibil: <http://www.doaj.org/>. Accesat: 12.03.2010.
62. DOAJ by country. Disponibil: <http://www.doaj.org/doaj?func=byCountry>. Accesat: 12.03.2010.

Prezentat la 15.03.2010